

УДК 373.5.016:355.244.2(477)

М. Стахов,
методист лабораторії методичного забезпечення,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради

Сучасні підходи до викладання навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України» в умовах воєнного стану

Верховна Рада України 22 травня 2024 прийняла закон про початкову загальновійськову підготовку (замість допризовної військової підготовки).

«Метою закону є приведення у відповідність чинних законів України щодо визначення поняття системи підготовки, що здійснюється шляхом вивчення навчального предмета «Захист України», що сприятиме розвитку початкової загальновійськової підготовки як основи підготовки громадян України до національного спротиву».

Початкова загальновійськова підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інших закладах освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання.

Програми з навчального предмета «Захист України» розробляються та затверджуються МОН за погодженням з Міністерством оборони України.

Відповідно до закону України про початкову загальновійськову підготовку Міністерством освіти і науки України підготовлено модельну навчальну програму / інтегрований курс «Захист України» для 10–11 років навчання, яка є важливим кроком на шляху до трансформації допризовної підготовки у початкову загальновійськову підготовку та оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України» в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти.

Метою інтегрованого курсу «Захист України» є формування національної та громадянської ідентичності, громадянської стійкості та оборонної свідомості здобувача профільної середньої освіти, здатного виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів, та готовність до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України.

Оновлена програма «Захисту України» складатиметься з 12 модулів та передбачатиме зокрема вивчення:

- для інтегрованого курсу 10 класу – питання національної безпеки та оборони України; ознайомлення з основами управління та планування; озброєння та військова техніка; стрілецька підготовка; орієнтування на місцевості; інженерна фортифікація; домедична допомога в умовах бою. Структурована за шістьма модулями:

Модуль 1. Основи національної безпеки та оборони України.

Модуль 2. Основи управління та планування.

Модуль 3. Озброєння та військова техніка. Стрілецька підготовка.

Модуль 4. Основи дій, комунікації та взаємодії в бою

Модуль 5. Орієнтування на місцевості та інженерна фортифікація.

Модуль 6. Домедична допомога в умовах бою;

- для інтегрованого курсу в 11 класі – військові технології; інформаційна війна; домедична допомога в умовах бою; захист цивільного населення в кризових умовах та планування майбутнього. Структурована за шістьма модулями:

Модуль 1. Військові технології та їх розвиток.

Модуль 2. Стрілецька підготовка, основи дій та взаємодії в бою.

Модуль 3. Інформаційна війна.

Модуль 4. Домедична допомога в умовах бою.

Модуль 5. Цивільне населення в кризових умовах.

Модуль 6. Планую майбутнє: особиста роль в обороні України.

Хлопці та дівчата вчитимуться разом. Поділ на групи відбуватиметься не за статтю, а для відпрацювання певних навичок.

Модельна навчальна програма – це документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів.

Оновлений предмет «Захист України» – це передусім про початкову військову підготовку для учнів та учениць нашої країни. Його мета пояснити дитині, що таке Сили безпеки та оборони, із чого вони складаються та як працюють. Що таке сучасна війна? Яку роль у ній відіграють дрони, зв'язок, медицина та евакуація поранених? Що таке after-action review (аналіз проведених дій), передбачені стандартами НАТО, та чим це відрізняється від радянського підходу, коли рішення спускають «по вертикалі».

Уряд виділив 1,74 млрд грн із державного бюджету на оновлення інтегрованого курсу «Захист України», який повністю змінить філософію, порівняно з попередніми «Захистом Вітчизни» та допризовною підготовкою. Розподіл коштів включає 100 млн грн для професійного розвитку вчителів і 1,64 млрд грн на закупівлю обладнання. Кошти розподілять між осередками вивчення «Захисту України» у школах, професійно-технічних освітніх закладах і коледжах.

Підвищення кваліфікації вчителів (наказ МОН від 16.08.2024 року № 1151 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України») вкрай важливе. Для цього розроблена спеціальна програма. Але що більш важливо – вчителі «Захисту України» **будуть працювати виключно на повну ставку**. Викладання дисципліни вже не покладатиметься як додаткове навантаження на інших учителів-предметників, а займатиме 100% робочого часу профільного педагога. Викладанням предмета не «довантажитимуть» учителів фізкультури, технологій тощо.

Справа в тому, що «Захист України» – не академічна дисципліна, а інтегрований курс, що вміщує розлогу палітру знань. Треба і основи громадянської освіти пояснити, і донести дітям, що вони мають громадянський обов'язок згідно з Конституцією, а потім ще показати, як працює дрон та накласти турнікет, навчити стріляти учнів. Усе це різні навички, тому вчителям надаватиметься можливість обирати окрему спеціалізацію.

Медицини вчителів навчатимуть сертифіковані інструктори. Бажано було б, щоб демобілізовані захисники й захисниці та ветерани також долучались у сфері військово-патріотичного виховання української молоді та викладали «Захист України».

Програма для предмета «Захист України» створена на основі нового Державного стандарту профільної середньої освіти.

Які ж зміни у викладанні предмета?

– У школах (осередках) не буде програми окремо стандартного і профільного рівня. Передбачена єдина модельна навчальна програма, що дає досить широку рамку та містить перелік очікуваних результатів відповідно до Державного стандарту.

– У модельній навчальній програмі також зазначені теми та приклади видів навчальної діяльності. На основі цієї модельної програми кожна школа, а у нашому випадку – осередок, розробляє навчальну програму. Навчальні програми так само можуть бути найрізноманітніші. Академічна автономія – велика.

– Для учнів, які навчаються дистанційно в Україні або за її межами, потрібна власна навчальна програма на основі модельної, розроблена та адаптована під форму здобуття освіти.

Міністерство рекомендує освітнім закладам перейти з класно-урочної системи (коли йдеться про 1–2 уроки на тиждень для окремого класу) на **тренінговий формат**. Це означає, що всі уроки за місяць – 6–8 академічних годин – накопичуються, а потім діти приїжджають в осередок та навчаються там цілий день із перервами. Як організувати процес – вирішуватимуть представники на місцях в осередку.

Тренінг – це **форма групової роботи, що забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з учителем**. На тренінговому занятті перевага віддається діяльності не вчителя, а учнів, особистий досвід яких є основою для навчання.

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники в захваті від тренінгових методів, тому що ці методи роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим.

Тривалість тренінгу може бути різною – від 20 хвилин до 7–8 годин. Готуватися до його проведення доцільно у три послідовні етапи:

- визначити зміст роботи;
- скласти загальний план проведення занять;
- детально опрацювати процес ведення тренінгу відповідно до його структури (передбачити, які дії, вправи, рухавки виконуватимуться у відповідній частині заняття).

Тренінг відрізняється від звичайного уроку тим, що орієнтується не на правильну відповідь, а на запитання та пошук. Такий формат сприяє якісному засвоєнню інформації, а також розвиває самостійність, здатність приймати рішення, навички співпраці тощо. Основна мета тренінгу – навчити конкретних вмінь і навичок; він стає частиною процесу навчання або професійної адаптації.

Тренінг – це водночас і цікаве спілкування, і захопливий процес пізнання себе та інших, і ефективна форма опанування знань, розширення досвіду, і спосіб формування вмінь та навичок.

Тренінг проводить тренер (ведучий), котрий спілкується з учасниками «на рівних», є таким самим учасником тренінгової групи, як і всі інші учасники.

«Захист України» – ресурсоемний предмет. Для вивчення та відпрацювання практичних навичок потрібно немало дорогого обладнання, як-от: інтерактивний лазерний тир, пневматичний стрілецький тренажер (тир), макет тренувальний для тампування ран, тренажер для проведення серцево-легеневої реанімації тощо. Кожна школа вочевидь не зможе собі дозволити закупити необхідне та знайти адаптоване за всіма параметрами приміщення для такого навчання. Саме тому потрібна була державна субвенція на технічне оснащення. Але для того, щоб використати ці кошти ефективно, на одному «пакеті» обладнання варто навчати у ЗЗСО від 80 дітей, а для профтехосвіти, коледжів – від 200 учнів.

Дітям важливо передусім пояснювати, як працює наша армія та яка роль технологій, і те, як і де вони використовуються. А «політати на дронах» – це те, чого з захватом чекатимуть учні.

Оновлена програма є гнучкою. Вона окреслює теми, визначає очікувані результати навчання, пропонує види навчальної діяльності. А на її основі в осередках створюють свою, навчальну. Тож є можливість вчити те, що цікаве і актуальне для підлітків.

«Захист України» – обов'язковий предмет для всіх профілів відповідно до нового стандарту. Але кожен модуль можна поглиблювати і робити з нього окремий курс. Наприклад, ті, кому сподобались дрони, можуть у школі запустити курс із інженерії чи поглиблювати навички пілотування. Або ж модуль

з інформаційної безпеки – можна створити на основі модуля ЗУ, курс із фокусом на вивчення OSINT (розвідка на основі відкритих джерел).

У кожному модулі є елемент профорієнтації. Тобто учні будуть розуміти, до чого вони зможуть долучатися. І це не лише, наприклад, долучення до піхоти, хоча піхота під час війни відіграє величезне значення. Найголовніше – мотивація юних українців. Саме тому великий акцент у програмі робиться на громадянську освіту. Пропонуємо вчителям говорити з дітьми про те, які цінності відстоюють українці у війні з росією, за що воюють та чому тобі, як громадянину України, вигідно й необхідно захищати країну в той чи інший спосіб. І пояснення, чому кожен має хотіти стати на захист України.

Програма охоплює формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь: читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики та приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими.

Пріоритети викладання предмета: формування особистості здобувача та здобувачки освіти через взаєморозуміння, взаємоповагу, співробітництво всіх учасників освітнього процесу; осмислення і утвердження національної та громадянської ідентичності, громадянської стійкості та оборонної свідомості здобувачів та здобувачок освіти, здатних виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів та готовність до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України.

Для ефективного втілення програми перевага надається практичній спрямованості, інтерактивним, дослідницьким, проєктним видам навчальної діяльності. Для закріплення відпрацювання практичних умінь та навичок **обов'язкове проведення навчально-польових зборів або тренінгових занять.**

Викладання інтегрованого курсу «Захист України» потребує ретельної глибоко продуманої підготовки, зорієнтованої на те, щоб дати молодому громадянину усвідомлене розуміння того, для чого потрібно захищати державу, чому вона є важливим інструментом досягнення його особистого успіху та безпеки.